

Weronika Pudełko

"Poczucie sensu życia osób starszych.
Inspiracje do edukacji w starości",
Norbert G. Pikuła, Kraków 2015 :
[recenzja]

Labor et Educatio 3, 445-449

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Weronika Pudełko
Akademia Ignatianum

Norbert G. Piłkuła, *Poczucie sensu życia osób starszych Inspiracje do edukacji w starości*, Kraków 2015, wyd. II, Oficyna Wydawnicza Impuls, ISBN 978-83-7850-946-2, ss. 218

Obecnie proces uczenia się trwa całe życie – każde doświadczenie dnia codziennego może wzbogacać, jeśli tylko nauczymy się czerpać refleksję z tego, co minione. Wiedza, którą zyskujemy, daje możliwość, by świadomie i odpowiedzialnie budować przyszłość. Jednak w biegu codzienności, w nieustającym pośpiechu i przy niezwykle intensywnym tempie życia należy być bardzo ostrożnym, by nie zagubić sensu swojego istnienia.

Profesor Norbert G. Piłkuła oddał w ręce czytelników książkę pt. *Poczucie sensu życia osób starszych. Inspiracje do edukacji w starości*, która jest efektem prac teoretycznych i badawczych na temat funkcjonowania osób starszych w aspekcie poczucia sensu ich życia.

Autor przekonuje, że

Zasadne jest podejmowanie kwestii starzenia się społeczeństw jako wyzwania dla jednostki, grupy oraz całego społeczeństwa. Obecnie bardzo często na zjawisko starości czy ludzi starych patrzy się przez pryzmat produktywności oraz zagrożeń ekonomicznych. Wydłużenie wieku emerytalnego w Polsce, podobnie jak w większości państw europejskich, miało na celu zwiększenie na rynku pracy osób po 60 roku ży-

cia oraz „podreperowanie budżetu państwa. Jak wskazują dane, istnieje duże prawdopodobieństwo, że w przyszłości pracująca mniejszość będzie utrzymywać niepracującą większość (s. 8).

O istocie tych zagadnień i podejmowanych przez autora kwestii świadczy fakt, że żyjemy w odmiennej niż jeszcze kilkanaście lat temu sytuacji demograficznej. Nasze społeczeństwo starzeje się, a przy jednoczesnym rozwoju nauki, medycyny jakość życia poprawia się i wzrasta długość funkcjonowania człowieka w społeczeństwie. Niestety, z drugiej strony przyrost naturalny od dłuższego czasu utrzymuje się na niskim poziomie. W efekcie zaistniałej sytuacji, „ujmowanie starości wyłącznie przez pryzmat ekonomiczno – gospodarczy powoduje, że niezwykle trudno jest funkcjonować osobom starszym w społeczeństwie „płynącej zmiany”, w coraz bardziej powszechnej „kulturze instant”, wywołującej niejednokrotnie obawy i lęk przed tym co nowe, zmienne i nieprzewidywalne” (s. 8). Osoby starsze muszą odnaleźć się w nowej rzeczywistości, która często jest dla nich bardzo odległa od tej, w której uczyły się żyć.

Żyjemy w czasach, gdzie dla wielu ludzi wyznacznikiem wartości są dobra materialne. W chaosie współczesności często brak czasu na przemyślenia i refleksje co ogranicza nasze życie do „tu i teraz”. Gdy jesteśmy młodzi, pełni sił i odwagi często nie myślimy o tym, co będzie za jakiś czas. Cieszymy się chwilą, czerpiemy z życia pełnymi garściami. Jednak, gdy człowiek dojrzewa, zaczyna uświadamiać sobie pewne dysproporcje między tym, czego by chciał, a jakie na danym etapie życia ma możliwości. Starość to okres w życiu człowieka, gdy niezwykle silna jest świadomość upływającego czasu, perspektywa zbliżającego się kresu życiu i bilansowanie tego, co minęło. Jednak może to być również niezwykle czas świadomego osiągnięcia pełni swojego człowieczeństwa.

Autor książki *Poczucie sensu życia osób starszych* rozpoczął swoje rozważania od teoretycznej analizy życia osób starszych w czasach zmiany społecznej, przedstawiając najważniejsze tezy z zakresu socjologii, psychologii i pedagogiki. Wielowątkowe ujęcie tematu, rzetelna analiza aktualnej literatury i bogactwo przedstawionych przez autora treści pozwala czytelnikowi na zgłębienie poruszanych zagadnień i uświadamia mu, że „na tle bardzo szybko zachodzących przemian społecznych starsze pokolenie nie nadąza w wielu dziedzinach życia, a w szczególności za nowościami (...) Z punktu widzenia rozwoju społeczeństwa

osoby starsze starzeją się także mentalnie, ponieważ reprezentują często minione czasy, dawny styl życia, sposób myślenia i przemijające wartości” (s. 21). Część teoretyczna pracy zachęca czytelnika do refleksji na temat współczesnego funkcjonowania ludzi starszych. Inspiruje do myślenia o roli, jaką pełnią ludzie starsi w społeczeństwie i tego, jak oni sami to zagadnienie postrzegają.

W drugiej części książki przedstawiono metodologiczne założenia badań własnych, by następnie przedstawić analizę tychże wyników i zapoznać czytelnika z uzyskanymi danymi. Przedstawione wyniki prezentują porównanie sensu życia osób starszych – Polaków między 60. a 74. rokiem życia, którzy zamieszkują na stałe w Polsce oraz w Kanadzie. Kryteriami doboru tych grup było: zdrowie psychiczne (brak demencji), odpowiednio określony wiek, miejsce zamieszkania i przynależność do klubu seniora. Autor „sens życia”, który jest głównym tematem jego badań, określał różnorodnie. Należy zwrócić uwagę na kilka elementów składowych tego zagadnienia: wartości, ku którym zmierza człowiek; analiza i zrozumienie otoczenia, w którym żyje; zaangażowanie się w nurty życia społecznego; atrakcyjność życia w aspekcie przeżywanych wrażeń; możliwość tworzenia indywidualnego lub ogólnego; osiągnięcie wewnętrznej równowagi psychicznej i duchowej.

Wyniki badań przedstawione w pracy Norberta Pikuły wskazują, że 63% osób starszych mieszkających w Polsce rozumie znaczenie *sensu życia*. Zdecydowanie mniej, bo tylko 23,33% Polonii jest w stanie określić sens swojego życia; co ciekawe, większość deklaruje potrzebę jego ciągłego poszukiwania. Autor stawia wiele pytań o cel życiowy, który, jak wskazuje, nie jest nikomu dany, lecz zadany – ciągłe poszukiwanie go jest bezpośrednio wyznaczaniem sobie celów, realizowaniem ich i dalszym poszukiwaniem.

Kolejna część pytań dotyczyła rodziny badanych. Jak wskazują wyniki, dla 80% Polonii jest ona najważniejsza. Odpowiedzieć taką wskazało 66,67% Polaków. Potwierdzenie odnajdujemy w kolejnym wyniku w tej serii zadawanych pytań, gdyż więcej osób z Polski wskazało, że ma negatywne relacje rodzinne (11,67%), przy czym stwierdzenie negatywne nie dotyczyło w ogóle Kanadyjczyków, którzy swoje myślenie ukierunkowują bardziej na uregulowanie swoich spraw majątkowych w kontekście rodzinnym.

Badani seniorzy z Polonii Kanadyjskiej w swoich opowiadaniach częściej piszą o rodzinie i bliskich (dzieci, wnuki), o budowaniu więzi rodzinnych, celebrowaniu bliskich relacji, scalaniu i integrowaniu rodziny, a także o kwestiach związanych z regulowaniem spraw testamentowych. Badani z Polski poruszają kwestie dotyczące zarówno rodziny, jak i relacji z innymi osobami, szczególnie w kontekście pomocy, jaką im niosą, piszą również o doświadczanych przyjemnościach i zdrowiu. Cecha charakterystyczną wielu wypowiedzi kobiet, zwłaszcza tych żyjących w Kanadzie jest pragnienie pozostawienia dla potomnych czegoś po sobie (listy, życiorys, własne myśli). Można to odczytać jako przesłanie czy też pozostawienie części siebie w myślach i sercach najbliższych (s. 134).

Wiele ciekawych porównań zostało wskazanych w tej części pracy w oparciu o uzyskane wyniki. Autor poddał również dokładnej analizie relacje sąsiedzkie osób starszych, stosunek do ojczyzny, kwestie religijne czy poczucie osamotnienia i relacji z innymi ludźmi. Wielowątkowe spojrzenie na życie ludzi starszych, dzięki przedstawionym wynikom badań, pozwala czytelnikowi poszerzyć swoją wiedzę na temat roli seniorów, jaką pełnią oni w strukturach społecznych.

Ostatni, niezwykle cenny, rozdział w pracy Norberta G. Pikuły to „edukacyjne tropy”, które pozwalają czytelnikowi wzbogacić wiedzę w aspekcie przygotowywania osób starszych do całościowego uczenia się, zwłaszcza w poszukiwaniu sensu życia człowieka. Edukacja osób starszych dla wielu seniorów może być „ucieczką” od samotności, ale jednocześnie daje poczucie sensu, wyznacza pewien cel. W tym rozdziale przedstawionych zostało dwadzieścia siedem celów dotyczących uczenia się całożyciowego (*lifelong learning*). Cele te dotyczą wielu dziedzin życia w zakresie: rozumienia siebie i odkrywania potencjału w starości, motywacji życiowej, aktywności społecznej, sposobach radzenia sobie w życiu codziennym (na przykład sytuacje kryzysowe czy też aspekt ekonomiczny). Autor zauważa, że „Edukacja do sensu życia jako spełnienie tego co dotychczas, ale również zorientowane na to co w przyszłości jest dla seniorów szansą na doświadczanie istoty wolności, odpowiedzialności za siebie, a także pełnego rozwoju własnej potencjalności” (s. 177).

Pedagogika starości to wciąż intensywnie rozwijająca się dziedzina, która koncentruje swoje rozważania wokół wielu aspektów życia ludzi starszych. Książka Norberta G. Pikuły wskazuje, jak niezwykle istotny i ważny jest to temat. Nie tylko dla pedagogów, psychologów czy pracowników socjalnych, ale także dla całych rodzin, w których żyją starsze pokolenia. Autor, przedstawiając w swojej książce wyniki przeprowadzonych badań, ukazuje wiele obszarów życia ludzi starszych i problemów, z jakimi radzą sobie na co dzień. W książce dokonano analizy relacji między stylem życia, a procesem starzenia się, wskazując, iż jakość starości zależy od tego, jak człowiek żył i jak się do niej przygotował. Autor przedstawił również psychologiczne aspekty życia ludzi starszych, na przykład poczucie osamotnienia, marazm czy poszukiwanie nowych form zagospodarowania czasu wolnego.

W społeczeństwie panują pewne utarte schematy i sposoby myślenia na temat życia człowieka. Ludzie często nie zdają sobie sprawy z tego, że starość może być pełnowartościowym etapem życia dającym radość, satysfakcję i poczucie spełnienia. Funkcjonują w przekonaniu, że gdy przestaje się być aktywnym zawodowo, czynnym na wielu płaszczyznach funkcjonowania społecznego, to jest się po prostu niepotrzebnym. Natomiast to, jak będzie wyglądała nasza „jesień życia” to efekt naszego przygotowania do tego czasu przez całe wcześniejsze funkcjonowanie w relacji w społeczeństwie i w odniesieniu do samych siebie. Norbert G. Pikuła ukazał starość jako szczególny etap w życiu człowieka. Wartością tej książki jest to, że uświadamia czytelnikowi iż „starość nie jest końcem, ani stagnacją życia człowieka, lecz umożliwia mu ona rozwój i dążenie do osiągnięcia pełni własnego człowieczeństwa” (s. 184). Od nas samych zależy, jak przygotujemy się i przeżyjemy naszą starość. Sens życia to siła poszukiwania i stawiania sobie nowych celów, wyzwań i dążeń. Autor książki pozwolił nam spojrzeć na ten etap życia człowieka z innej perspektywy. Nikt z nas nie ucieknie przed starością, można się wzbraniać przed jej nadejściem, jednak jest ona nieuniknionym etapem....